

**MAGYAR HADTÖRTÉNÉSZEK NEMZETI BIZOTTSÁGA
INTERNATIONAL COMMISSION OF MILITARY HISTORY**

Konferencia és közgyűlés

2025. október 20.

8:00 Regisztráció – John Lukacs társalgó (Szárnypület)

8:30: Megnyitó – John Lukacs társalgó (Szárnypület)

Balla Tibor elnök

Deli Gergely rektor

Lippai Péter dékán

8:40: Plenáris előadás – John Lukacs társalgó (Szárnypület)

Elnök: Balla Tibor

Hermann Róbert:

Honnan hová? A magyar hadtörténetírás jelen helyzete és feladatai - szubjektív megközelítésben

9:15 Délelőtti tudományos ülészak

1. szekció – 9:15 – 11:45, helyszín: John Lukacs társalgó (Szárnypület)

Elnök: Balla Tibor

Lengyel Ádám:

Vitaindító felvetés a hadtörténetírás hazai helyzetéről

Boda Mihály:

A hadtörténetírás normatív fordulata

Lippai Péter:

A küldetésalapú katonai vezetésszemlélet (KAKV) kialakulásának történelmi szükségszerűsége és aktualitása napjainkban

Mokánszki Zoltán:

Csaták története, vagy annál több? – A háború, mint kulturális tevékenység

Veres Violetta:

Lehet-e tökéletesen fordítani Clausewitzet?

Kovács-Kiss Ágota Johanna:

A katonai szolgálatot teljesítők társadalmi visszailleszkedésének problémája

Tóth Dominik:

Az irregularitás értelmezése a középkori kelet-közép-európai hadviselésben

2. szekció – 9:15 – 11:45, helyszín: 215. terem (Szárnyépület)

Elnök: Csikány Tamás

Ujj Zoltán:	„Ennek a legfélelmetesebb ellenségnek lehetetlen ellenállni”
Virovecz Nándor Balázs:	„...ugyanis egész Magyarországon nincs olyan, aki ezt tudná, vagy olyan, aki látta volna csatarend felállítását.” Új szempontok a Magyar Királyság és Erdély 1552. évi törökellenes harcainak vizsgálatához
Bagi Zoltán Péter:	Rendi had – a rendektől függetlenül felállított had – állandó had a 16. századi Magyar Királyságban
Berta András:	Dobó István erdélyi vajdasága – politikai ambíciók, dinasztikus érdekek
Szokola László:	A városi katonaság szerepe a Magyar Királyság hadseregében a 15. század második és a 16. század első felében
Guitman Barnabás:	A csatatér visszhangjai. Az 1546 őszi szászországi hadműveletek kortárs beszámolók tükrében
Szalai Ágnes:	Déva végvára és védelmi szerepe az Apafi-korszak első felében

3. szekció - 9:15 – 11:45, helyszín: 216. terem (Szárnyépület)

Elnök: Harangi-Tóth Zoltán

Szabó-Zsoldos Gábor:	Pretoriától a pesti flaszterig: önkéntesek, lovak és szolidaritás
Szőts Zoltán Oszkár:	Az első világháború és a hazai hadtörténetírás – historiográfiai vázlat
Takács István János:	Csalánba öltöztetett katonák
Bene Krisztián:	A francia hadsereg magyar tagjai a 20. század első felében
Kiss Gábor Ferenc:	„Leleményes a mi népünk...” „Íróasztal feltalálók” a második világháború előestéjén
Dávid Benjámin:	Békés vármegye hadigondozottjai az 1920-as évek első felében készült statisztikai kimutatások tükrében
Oláh Szabolcs:	Az első központi vitézavatás avatottjai

11:45: Ebéd

12:45: Délutáni tudományos ülészek

4. szekció – 12:45 – 15:30, helyszín: John Lukacs társalgó (Szárnyépület)

Elnök: Boda Mihály

- Tolnai Gyula: A magyar királyi 13. honvéd könnyű hadosztály felszerelése, kiszállítása és szerepe a nyári doni hídfőharcokban
- Fóris Ákos: A megszálló politika reformja? Lakatos Géza vezérezredes 1943. október 23-i irányelve a partizánok elleni megtorlásról
- Dauner Bernát: Rohamcsapatok a magyar királyi Honvédségben 1938-1941
- Baranyai Tibor: „Nem lövünk a népre!” – A piliscsabai 8. gépesített ezred szerepvállalása a Rádió épületének ostrománál Solymosi János alezredes személyes beszámolója alapján 1956. október 23-25.
- Berta Kristóf: Az 1. bolgár hadsereg helyzete és tevékenysége a Dél-Dunántúlon 1945 folyamán
- Harangi-Tóth Zoltán: A Magyar Néphadsereg FRONT-87 gyakorlatának tapasztalatai, avagy élet a „RUBIN” után

5. szekció – 12:45 – 15:30, helyszín: 216. terem (Szárnyépület)

Elnök: Forgács Balázs

- Timári Krisztián Attila: Belgrád 1789. évi ostroma és bevétele
- Lázár Balázs: Hadkiegészítés, katonaállítás a császári-királyi hadseregben 1741-1815
- Timár Péter: Davidovich Pál tábornaszernagy pályaképe és kutatása
- Csikány Tamás: A székely huszárok 1805. évi hadinaplója
- Nagy-L. István: A pesti inszurgens lovasezred 1809-ben
- Vizi László Tamás: A francia háborúk és az inszurrekció köztéri emlékei

6. szekció – 12:45 – 15:30, helyszín: 215. terem (Szárnyépület)

Elnök: Nagyernyei-Szabó Ádám

- Kanász Viktor: A nunciusi jelentések, mint hadtörténeti források
- Bojtos Gábor: Hadtörténeti források az MNL Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltárában
- Takács Péter: A totális háborútól a hibrid hadviselésig
- Bernát Péter: I. Valentinianus 375-ös hadjáratának rekonstrukciójának kérdései
- Sólyom Márk: A szabár hun fejedelemszöveg, Bóia regissa háborúja Iustinianus császár szövetségeseként

15:15: Kávészünet

15:30: Zárszó

15:40: Közgyűlés

17:00: Networking

Budapest, 2025. szeptember 18.

Dr. habil. Balla Tibor ezredes s.k.
elnök

**MAGYAR HADTÖRTÉNÉSZEK NEMZETI BIZOTTSÁGA
INTERNATIONAL COMMISSION OF MILITARY HISTORY**

Konferencia és közgyűlés

2025. október 20.

Absztraktok

8:00 Regisztráció – John Lukacs társalgó (Szárnyépület)

8:30: Megnyitó – John Lukacs társalgó (Szárnyépület)

Balla Tibor elnök

Deli Gergely rektor

Lippai Péter dékán

8:40: Plenáris előadás – John Lukacs társalgó (Szárnyépület)

Elnök: Balla Tibor

Hermann Róbert: Honnan hová? A magyar hadtörténetírás jelen helyzete és feladatai - szubjektív megközelítésben

9:15 Délelőtti tudományos ülészak

1. szekció – 9:15 – 11:45, helyszín: John Lukacs társalgó (Szárnyépület)

Elnök: Balla Tibor

Lengyel Ádám: Vitaindító felvetés a hadtörténetírás hazai helyzetéről

Vitaindító felvetés a hadtörténetírás hazai helyzetéről „Hogy kerül a (katona) csizma az asztalra?” – teszi fel a kérdést Pollmann Ferenc a Korall 9. évfolyam 33. számában a hazai és a nemzetközi hadtörténetírási trendekről szóló, vitaindító cikkében. A cikkre Markó György és Csikány Tamás is válaszolt (lsd. Korall. 10. évf. 35. sz.), azonban konstruktív vitára nem került sor, s a hazai hadtörténetírás helyzete azóta is rendezetlen. Bő tíz évvel később B. Szabó János már a „<fölösleges tudományok> védelmében” írt cikket Válasz Online számára a hadtörténetírás helyzetéről, szinte napra pontosan egy évvel azelőtt, hogy Oroszország megtámadta Ukrajnát. A vita alapját az a kérdés adja, hogy a hadtörténet a hadtudomány vagy a történelemtudomány területéhez tartozik-e? Ez egy megválaszolatlan kérdés, azonban nem csak hazánkban merült fel, a nemzetközi hadtörténetírásban is nézetkülönbségeket szül. További kihívást jelent, hogy a történelemtudomány a '60-as, '70-es évektől kezdve fokozatosan a társadalomtörténetírás felé tolódott el, s ez a folyamat hazánkban is erőteljesen

megjelent a rendszerváltást követően – s ennek hatására megjelent a new military history, mely egészen más megközelítést próbált a hadtörténetírásnak adni. Ezek a változások azonban a korábban feloldatlan vitára nem kínáltak megoldást, s a már meglévő árkokat nemhogy tovább mélyítették, de újakat is ástak a tudományterületek közé, melyek áthidalására eddig kevés törekvés történt – mind hazai, mind nemzetközi tekintetben. Előadásomban a hadtörténetírás körüli hazai vitát vázolom fel a nemzetközi trendekkel összefüggésben, részben saját tapasztalataim alapján, illetve a fent említett Pollmann- és B. Szabó-cikk meglátásai tükrében, miközben egy tudománykategORIZÁCIÓS felvetést is teszek a terület jövőbeli kategORIZÁLÁSA tekintetében.

Boda Mihály: A hadtörténetírás normatív fordulata

A hagyományos vagy régi hadtörténetírás mellett a 20. század második felében meg szokás különböztetni az új hadtörténetírást is. Ez utóbbinak a változását vagy gazdagodását, és ebben az értelemben fejlődését úgynevezett fordulatra való hivatkozással szokása érzékeltetni. Beszélünk így például társadalmi fordulatról, ami a háború és a társadalom kapcsolatára utal, kulturális fordulatról (ami a háború és a kultúra kapcsolatára utal) vagy globalista fordulatról (ami a háború és a különböző kultúrák kapcsolatára utal). Ezen fordulatok mellett kimutatható egy újabb, normatívnak nevezhető fordulat is, ami a háború és a háborúhoz kapcsolódó előíró (normatív) gondolati struktúrák viszonyára utal. A normatív fordulat egyik iránya a „Mi a háború egy adott korszakban?“, azaz „Hogyan kell elképzelni vagy megérteni a háborút egy adott korszakban?“ kérdéseknek a megválaszolása, amit például Azar Gat, izraeli kutató képvisel. A normatív fordulat másik ága, aminek a rövid bemutatásáról a jelen előadás is szól, a háborús értékek történetének kutatása. A háborús értékek két nagy csoportra oszthatók, a háborús ideológiákra és a katonai erényekre. A háborús ideológiák azzal kapcsolatos előírások, mely körülmények között kell egy politikai szerveződésnek háborúba menni vagy békét kötni, a katonai erények pedig a háborúban harcolóktól az előjárók és a társadalom által elvárt képességek.

Lippai Péter: A küldetésalapú katonai vezetésszemlélet (KAKV) kialakulásának történelmi szükségzerűsége és aktualitása napjainkban

A hadviselés jelentős változásokon ment keresztül az elmúlt évezredekben, amely változások az elmúlt évszázadokban és évtizedekben egyre jobban felgyorsultak. A folyamatosan és egyre kiszámíthatatlanabbul változó dinamikus műveleti környezetben a harcok kimenetelét nagymértékben képes befolyásolni a katonai döntések gyorsasága, amely egyfajta vezetési fölényt tud biztosítani azzal a féllel szemben, aki lassabban hozza meg a döntéseit. Ennek a vezetési fölénynek az alapja a vezetői szándékot folyamatosan szem előtt tartó, de az önálló döntésekre is képes vezetői állomány kialakítása, aminek fő eszköze a küldetésalapú katonai vezetésszemlélet (Mission Command, Auftragstaktik,) meghonosítása. Ennek a vezetésfilozófiának a kényszerű, de egyben nagyszerű fejlődése nyomon követhető a manőverre épülő hadviselés történetében. Különösen a XVIII. század végétől (Napóleoni háborúk kora) terjedő időszakban találunk számos olyan példát, amelyeken keresztül szemléletesen bemutatathatók a KAKV előnyei és működésének alapelvei. Ugyanakkor a XX.

század nagy világégései rámutatnak a XIX. században forradalminak számító vezetésszemlélet korlátjaira is. A XXI. század pedig felveti a kérdést, hogy az automatizált fegyverrendszerek, valamint a mesterséges intelligencia térnyerésével a hadszíntereken szükség van-e még az ember által hozott gyors döntésekre?

Mokánszki Zoltán: Csata története, vagy annál több? – A háború, mint kulturális tevékenység
Ugyan számos évtizeden keresztül A háborúról c. mű alapjaiban határozta meg az európai katonai gondolkodást, ma inkább megosztó véleményeket szül a klasszikus iromány. Carl von Clausewitz alapvetését – mely szerint a hadtörténet nem más, mint csaták története – először John Keegan kísérelte megcáfolni A hadviselés története című művében. Keegan ebben az írásában kulturális tevékenységként tekint a háborúkra és korának természettudományos eredményeivel igyekszik ezt alátámasztani. A brit hadtörténész által bemutatott genetikai és alapvető pszichológiai tényezőkön túl is lehet menni a témában. Minden kornak megvolt a maga katonaidéája, amelyek között számos átfedés szerepel, azonban kortól független megállapítás, hogy az ellenség megölése a háborúban kívánatos. Ezen felül a hadászat átalakulásával új motivációs tényezők is teret nyertek. A technológia fejlődésével és az átalakuló motivációs tényezőkkel a háborúk dinamikája is változott. A harcieszközök fejlődése befolyásolta az agressziós gondolkodást, propaganda az emberek érzelmét manipulálta, a tömeghadseregek által nyújtott anonimitás elérhetetlenné tette a bűnösöket, viszont az ebből fakadó „behelyettesítés” során az elpusztított ellenség elégtételt jelenthetett. Előadásomban a korábbiakban felsorolt tényezők alapján kísérlem meg bemutatni a háborús agressziót, valamint annak motivációjának és dinamikájának változásait.

Veres Violetta: Lehet-e tökéletesen fordítani Clausewitzet?

Idegennyelvű (had)történeti források fordítását általában (szak)fordítók, vagy az adott nyelvet magas szinten beszélő (had)történészek végzik. A szöveghű, pontos, tudományos igényű fordítás azonban rendszerint mindkét csoportnak komoly kihívást jelent. Egyes fordításokat gyakran a szakmai közeg kritikája is utoléri. A jelenség legfőbb oka, hogy a múltbéli kútfők fordítása – azok tartalmától függetlenül – a szakfordítás egy speciális variánsának minősül. A történelemtudomány ugyanis (önálló tudomány lévén) saját, lehatárolható szaknyelvvvel rendelkezik, mely számos ponton különbözik más tudományok szaknyelvétől. Specifikuma, hogy nem csak a modern szaknyelv szakszókészletét, hanem – a történeti források miatt – a múlt szakkifejezéseit, sőt általános, ám mára archaizálódott szavait is magába foglalja. Mi több, a mai nyelvből kihalt nyelvtani jelenségeket is. Ez a fordítás első nehezítő tényezője. A fordító tehát nemcsak speciális szavakkal, de egy korábbi nyelvtörténeti kor, korábbi nyelvállapotával találkozhat. A másik nehezítő tényező, hogy a szakfordítás – így tehát a történeti források fordítása is – mindig interdiszciplináris vállalkozás. Nem kivétel ezek alól Carl Philipp Gottlieb von Clausewitz munkáinak fordítása sem. Ha a nagyhatású porosz katonai gondolkodó szövegeihez nyúlunk, az újfelnémet nyelvtörténeti kor egy korábbi korszakának szakszöveg-világába érkezünk, miközben többek között a történelemtudomány, a hadtudomány, a nyelvtudomány és a neveléstudomány határán egyensúlyozunk. Az előadó a fordítás alkalmával felmerülő, jól klasszifikálható kihívások bemutatásával válaszolja meg a címben feltett kérdést, egyúttal vázolja a mesterséges intelligencia bevonásának lehetőségeit is. Majd egyrészt

gyakorlati útmutatókat kínál a hadtörténészek forrásfordítói munkájának megkönnyítésére, másrészt átfogó koncepciót vázol fel egy olyan rendszer kialakítására, amely hosszú távon biztosíthatná a forrásfordítások minőségének javítását.

Kovács-Kiss Ágota Johanna: A katonai szolgálatot teljesítők társadalmi visszailleszkedésének problémája

Az előadásban a katonai szolgálatot teljesítők társadalmi visszailleszkedésének problémáját vizsgálom, különös tekintettel a római veteránrendszer és a modernkori megoldások közötti párhuzamokra. A hivatásos római hadsereg kialakulásával, Marius hadsereg reformjai (Kr. e. 107) után vált állandó kérdéssé a szolgálati idejüket letöltött katonák további sorsa. A föld- és pénzbeli juttatások, a polgárjog adományozása, valamint a katonai pályát követő politikai karrier lehetőségei egyaránt azt szolgálták, hogy a veteránok áldozatvállalását az állam elismerje, s egyúttal integrálja őket a társadalomba. A Nyugat-római Birodalom bukását követően a veteránokról való intézményes gondoskodás háttérbe szorult, s helyét csak részben vették át az egyházi karitatív szervezetek és lovagrendek tevékenysége. Az újkorban ismét előtérbe került a rokkant és leszerelt katonák ellátásának állami megszervezése. Az invalidus házak rendszere, mint a katonai áldozatvállalás iránti uralkodói elismerés kifejeződése volt. A magyarországi példák közül kiemelkedik a Pesti Invalidus Ház, amelyet 1716 és 1741 között építettek, 4000 fő befogadására tervezve. Az intézmény sajátos módon a római hagyományhoz is kapcsolódott, hiszen alaprajzát egy legiós tábor négyszögű elrendezése inspirálta. Rövid működése (1751–1783) során rendfokozat szerinti ellátást biztosított, és egyes esetekben a katonák családjairól is gondoskodott. Mária Terézia külön figyelmet fordított a rokkant katonák lelki üdvére, számos kegytárggyal és adománnyal gazdagítva az intézményt, valamint a katonák számára létesített templom kriptájában száz halotti fülkét is adományozott. A rokkantellátás szabályozásában bekövetkezett változásokat a rokkant rendeletek példája is illusztrálja. Az 1772-es revízió nyomán csak a teljesen munkaképtelenek kerülhettek be az intézményekbe, míg a részben munkaképeseket új szolgálati feladatokra osztották be. A 19. század folyamán a modern európai államok – Oroszország, Franciaország, az Olasz Királyság és a Német Császárság – különböző nyugdíj- és juttatási rendszereket vezettek be, amelyek célja a katonák mielőbbi társadalmi reintegrációja volt. Magyarországon az 1807. évi törvénycikk, majd az 1868. évi XL. törvénycikk szabályozta a rokkantak és leszerelt katonák ellátását. Kutatásom célja, hogy bemutassam a római veteránpolitika példája évszázadokon át hivatkozási alapként és kiindulási pontként is szolgálhatott a későbbiekben kialakított rendszerek számára – legyen szó a katonai áldozatvállalás társadalmi elismeréséről, jogi szabályozásról vagy építészeti mintakövetésről –, valamint annak feltárása, miként jelentek meg ezek az ókori minták a modernkori veterángondozás gyakorlatában, és hogyan öltött új formát a katonák társadalmi megbecsülése a 18–19. századi Magyarországon és Európában.

Tóth Dominik: Az irregularitás értelmezése a középkori kelet-közép-európai hadviselésben

A hadviselés irregularis vonásainak magyar nyelven is egyre kiterjedtebb szakirodalma van, ám a vonatkozó munkák jellemzően a nemzetközi és magyar hadtörténet utolsó két évszázadára koncentrálnak. Pedig a korábbi időszakok hadviselésében is megfigyelhetők olyan vonások,

amelyek a maguk korában hagyományos (vagy annak gondolt) hadviselési módtól eltértek, tehát bizonyos szempontok szerint irregulárisnak tekinthetők.

A középkor utolsó évtizedeiben a Magyar Királyság északi és északkeleti térségében nagy számban jelentek meg olyan katonaelemek, amelyek sem háttérüket, sem pedig alkalmazott eljárásukat tekintve nem tekinthetők regulárisnak. Előadásomban Mátyás-kori példák alapján arra keresem a választ, hogy késő középkori viszonyok között értelmezhető-e a regularitás-irregularitás fogalompárosa.

2. szekció – 9:15 – 11:45, helyszín: 215. terem (Szárnyépület)

Elnök: Csikány Tamás

Ujj Zoltán: „Ennek a legfélelmetesebb ellenségnek lehetetlen ellenállni”

A számos fontos erősség elestét eredményező 1552. évi oszmán hadjárat a 16. századi magyarországi várháborúk egyik legszélesebb körben ismert eseménysorozata. Az intézményesülő magyar történettudomány már 19. századtól kezdve széleskörűen vizsgálta az esztendőhöz köthető köztörténeti és hadi eseményeket. Az elkészült munkákból jól megismerhető egy-egy fontosabb végvár elfoglalásának vagy éppen megvédésének története és egyes kapitányok tevékenysége. Ám egy fontos kérdést, az egész magyarországi (és erdélyi) hadszíntér koordinálásáért felelős bécsi hadvezetés működését még nem sikerült teljes egészében feltárni és bemutatni.

A helyzet átlátását nehezíti, hogy az Udvari Haditanács létrejötte előtti időszakról van szó. Valamint, hogy a nyár folyamán – külső támogatás megnyerésének reményében – maga Ferdinánd király is hosszú hónapokig a bécsi rezidenciavárostól távol tartózkodott, távollétének idejére pedig tavasszal legidősebb fiát, a Spanyolországból éppen visszaérkezett Miksa főherceget nevezte ki a magyarországi hadügyek vezetőjévé. Előadásomban arra keresem a választ, hogy milyen információkkal, tervekkel és elképzelésekkel rendelkezett a Miksa irányítása alatt álló bécsi hadvezetés, továbbá, hogy milyen kihívásokkal kellett szembenéznie és milyen intézkedéseket tett az oszmán támadás ellenében. A kutatás alapjául a bécsi Haus-, Hof- und Staatsarchivban (ÖStA HHStA UA) őrzött Ungarische Akten, valamint a Kriegsarchiv Alte Feldakten (ÖStA KA AFA) iratanyaga szolgált.

Virovecz Nándor Balázs: „...ugyanis egész Magyarországon nincs olyan, aki ezt tudná, vagy olyan, aki látta volna csatarend felállítását.” Új szempontok a Magyar Királyság és Erdély 1552. évi törökellenes harcainak vizsgálatához

A magyar történeti szakirodalomban már a 19. század második felétől az rögzült, hogy Ferdinánd király 1552-ben mind pénzügyi, mind katonai szempontból magára hagyta országát, az idegen zsoldosok várfeladóként vagy alkalmatlan vezetőként leszerepeltek, valamint csakis az osztársadalmi ellenállásnak volt köszönhető, hogy további országrészek nem kerültek török kézre. Az újabb kutatási eredményekből más következtetések tűnnek helytállónak. 1552 az oszmánok katonai szempontból legsikeresebb éve volt, és amellet, hogy az ország területét eleve két sereg egyszerre támadta, a tényleges védelem megszervezését megannyi tényező nehezítette. A Giovanni Battista Castaldo alatt Erdélyben állomásozó, máig vitatott létszámú haderő legfőljebb a tartomány védelmére volt elégséges, a vármegyei hadak és a nemesi felkelés minden szempontból elavultnak bizonyult, és a mozgósítás mind a Dunántúlon, mind a partiumi részeken egyaránt kudarcot vallott. Ebben az évben üresedett meg két különösen fontos tisztség („dunáninnyi” főkapitány, erdélyi vajda) amelyekre hosszas válogatás után is nehezen találtak alkalmas személyeket. A magyar katonai „elit” harctéri tapasztalata hagyományaiából eredően a lovassági hadviselésre korlátozódott, és az 1552-es év hadi eseményei során igen erősen kiütközött a mélyebb szakértelem és a stratégiai gondolkodás hiánya. Az előadás címében olvasható idézet ecsedi Báthory Andrástól származik, aki mindezt összefoglalóan summázta.

Milyen kihívások elé állította a döntéshozókat az oszmánok 1552. évi hadjárata? Mekkora létszámú külföldi haderő állomásozott az országban és miért volt sikertelen a helyi erők mozgósítása? Milyen kompetenciákkal rendelkezett a magyar katonai elit? Az előadás ilyen kérdésekre keresi a válaszokat.

Bagi Zoltán Péter: Rendi had – a rendektől függetlenül felállított had – állandó had a 16. századi Magyar Királyságban

Ha ma a föld bármelyik hadseregét vizsgáljuk, akkor a különböző körülmények miatt kialakult jellegzetességek ellenére mindegyikről megállapíthatjuk ugyanazt: egy erősen hierarchikus, piramisszerűen felépülő rendszert lát. Ez azonban a 18., de inkább a 19. századi hadseregszervezés eredménye. A kora újkori seregek esetében azonban ugyan a szervezetet látjuk, ám az egységességnek, az egy rendszerbe szervezésnek csupán az alapjait. A 16. századi Magyar Királyságban párhuzamosan létezett egy rendi haderő, amelynek állandó és ideiglenesen felállított vagy fegyverbe hívott kontingensei voltak. Ezek ráadásul nem párhuzamosan épültek fel, hanem fogaskerékszerűen egymásba kapaszkodtak. Ez adta a 16. századi határvédelem egyik pillérét. A másikat a magyar rendektől függetlenül felállított hadak adták. Ezeket a zsoldosokat három módon finanszírozták: az uralkodó saját jövedelmeiből, a Habsburg Birodalom más királyságaiból, országaiból és tartományaiból, a Német-római Birodalom töröksegélyeiből. Ezen mezei csapatokat rendelték a végvárakba, ahol aztán több éven keresztül szolgáltak. Hozták magukkal családjaikat, ellátásukról pedig – feleségeiken kívül – az úgynevezett regiment-alattvalók (Regimentgenossen) gondoskodtak: javították fegyvereiket, ellátták őket ruhával, mészárszékeikben pedig hússal. Ezek a nemzetiségüket tekintve vegyes etnikumú, de döntően magyar regimentek tehát állandóan szolgáltak, igaz a felfogadottak szinte folyamatosan cserélődtek. Mindezek alapján felmerül a kérdés? Nem kellene az állandó hadsereg fogalmát pontosítani?

Berta András: Dobó István erdélyi vajdasága – politikai ambíciók, dinasztikus érdekek

Dobó Istvánt egri győzelme elismeréseként 1553-ban erdélyi vajdának nevezte ki I. Habsburg Ferdinánd. Dobó és vajdatársa, szentiváni Kendy Ferenc a Habsburg-Szapolyai érdekszféra kiemelt figyelmű területét, Erdélyt kormányozták. A felekezeti, pénzügyi és politikai ellentétek kezdettől feszítették a vajdákat, Erdélybe 1556-ba visszatértek a Szapolyai örökösök. Erdély oszmán fennhatóság alá kerülése, az oszmán vazallus havasalföldi és moldvai vajdák seregeinek betörése állandó veszélyként volt jelen a vajdaságban. Előadásomban hazai és román levéltárakban meglévő misszilis vizsgálatával az 1553 és 1556 között keletkezett, amelyekben Dobó, Kendy és a román vajdaságok politikai ambícióit kívánom felvázolni, valamint választ próbálok adni arra a kérdésre, hogy a vajdaságok mennyire játszottak fontos szerepet a Szapolyai család erdélyi visszatérésében.

Szokola László: A városi katonaság szerepe a Magyar Királyság hadseregében a 15. század második és a 16. század első felében

A városi katonaság szerepe a Magyar Királyság hadseregében a 15. század második és a 16. század első felében Tervezett előadásom célja a késő középkori városi katonasággal kapcsolatos kutatási eredményeim rövid összefoglalása. Ahogy arra már Kubinyi András is rámutatott, a magyarországi városoknak a késő középkor során számos katonai feladatuk volt: katonai felszerelések és szakemberek biztosítása, információszerzés és -küldés, katonai célú adófizetés, önvédelem és a közvetlen környezet védelme, valamint katonai egységek kiállítása. Jelen előadásomban ezek közül bár csak utóbbi kettőre fogok koncentrálni, hangsúlyoznom kell azonban, hogy a különböző feladatok hatottak egymásra. A városi katonaság kérdésén belül alapvetően négy altémát szeretnék röviden bemutatni: a városoknak a magyar királyok háborúiban betöltött szerepét, a városok önvédelmi rendszereit, a katonaállítás módját, valamint a városoknak a különböző zsoldos piacokkal való viszonyát. Az első altéma időkereteit Hunyadi Mátyás, valamint a két utolsó Jagelló- király uralkodási ideje (1458–1526) adja, mivel ekkor az uralkodói hatalom elég erős volt ahhoz, hogy a magyar királyok katonai szempontú várospolitikáját az egész királyság területén vizsgálni tudjuk. A másik három téma esetében viszont már társadalomtörténeti tényezőket (ti. különböző idegen eredetű katonaságnak az országba történő nagyobb számú beáramlását) is figyelembe kell vennünk. Éppen ezért ezekben az esetekben a Jan Jiskra vezette katonaság észak-magyarországi megtelepedésétől (1440) Buda elestéig (1541), és a nagyobb mennyiségű nyugati eredetű katonaság megjelenéséig fogom vizsgálni a forrásokat. A kutatásba bevont városok körét a következő települések képezik: Beszterce, Brassó, Nagyszében, Kassa, Bártfa, Eperjes, Pozsony, Sopron.

Guitman Barnabás: A csatatér visszhangjai. Az 1546 őszi szászországi hadműveletek kortárs beszámolók tükrében

Az 1546 őszi szászországi hadműveletek az V. Károly és a birodalmi protestáns rendek között zajló schmalkaldeni háború kulcsfontosságú eseményei voltak. Az adorfi csata, majd ezt követően a szász választói Vogtland tartomány elfoglalása stratégiai győzelmet hozott a császárpárti koalíció számára, hiszen a szászországi betörés megosztotta a schmalkaldeni szövetség erőit és ezzel mintegy előkészítette a császáriak 1547-es mühlbergi győzelmét. Hazai szempontból lényeges, hogy a háború e szakaszában kapcsolódtak be először a magyarországi huszárok, akik a kortárs beszámolók tanúsága szerint a háború végéig a csatározások meghatározó szereplőivé váltak. Az előadás gerincét az eseményekben résztvevő felek által papírra vetett, az adorfi csatáról szóló, eltérő nézőpontból megfogalmazott híradások összevetése alkotja. Nyáry Ferencnek az esztergomi érsekhez írt levelében írtak hitelét két helyi szemtanúnak, a magyar kutatás által eddig nem vizsgált tudósítása teszi próbára. A vizsgált források különbözőségükben is egybehangzó narratívái izgalmas betekintést nyújtanak a 16. századi magyar huszárság történetének e lényeges mozzanatába.

Szalai Ágnes: Déva végvára és védelmi szerepe az Apafi-korszak első felében

Déva végvára és védelmi szerepe az Apafi-korszak első felében: Az Erdélyi Fejedelemség történetében a II. Rákóczy György elhibázott politikai döntéseit követő úgynevezett második uralmi válság időszaka (1657–1662) az ország egyik legzavarosabb periódusaként értékelhető. A fejedelem portai engedély nélküli lengyelek elleni hadjárata ugyanis az Oszmán Birodalom megtorló hadjáratát váltotta ki vazallus állama ellen, amelynek eredményeként Erdély gyakorlatilag hadszínterré, működése és védelme szervezetlenné vált. A hadjáratok egyik legjelentősebb következménye az oszmánok térségben való befolyásának megerősödése volt. A kutatás az időszak kétségtelenül legnagyobb veszteségére, Várad és a Partium jelentős részének törökök általi elfoglalására és következményeire koncentrált. Az oszmán terjeszkedés ugyanakkor a fejedelemség déli területein is komoly átrendeződést hozott, Karánsebes, Lugos, valamint Borosjenő (1658) végvárának török kézre kerülésével az ország délen is nyitottá és sebezhetővé vált. A 16. század közepe óta létező, ekkor területében gyarapodó temesvári vilájet és a fejedelemség között a pontos határvonal kijelölésének hiánya és az ennek következtében kialakult kettős birtoklás (condominium) miatt I. Apafi Mihály fejedelemnek (1661–1690) és kormányzatának az egyik legsürgősebb feladata a déli végek védelmének újjászervezése volt. A Maros-völgyét védő Déva végvára – elhelyezkedéséből adódóan – Erdély déli határvédelmének egyik fő pillére volt. A második uralmi válságot követően azonban az Apafi-kormányzatnak elsőként biztosítania kellett a német és magyar várkatonaság hűségét, majd meg kellett szerveznie az őrség biztos ellátását, annak érdekében, hogy a vár hatékonyan elláthassa védelmi feladatait az oszmánokkal szemben. Az újonnan előkerült források azt is világossá teszik, hogy a dévai vár mellett – természetes módon – a Hunyad és (a megmaradt) Zaránd vármegyei seregek és tisztségviselők is komoly szerepet vállaltak a határvédelemben és annak szervezésében. Az előadás célja annak bemutatása, hogy a fejedelmi kormányzat miként tudta ütőképessé tenni Déva végvárat és katonaságát a törökök elleni védelemre. Emellett kitérek arra is, hogy a vár őrsége a határmenti vármegyékkel közösen hogyan tudta megoldani a kondominium következtében kialakult napi szintű katonai konfliktusokat és kihívásokat.

3. szekció - 9:15 – 11:45, helyszín: 216. terem (Szárnypépület)

Elnök: Harangi-Tóth Zoltán

Szabó-Zsoldos Gábor: Pretoriától a pesti flaszterig: önkéntesek, lovak és szolidaritás

Az igazi első világháború, az első modern háború, médiaháború. Az utókor többek közt ezekkel az elnevezésekkel címkézte fel a Brit Birodalom és a búr köztársaságok (Oranje Szabad Állam és a Dél-afrikai Köztársaság, másnéven Transvaal) 1899 és 1902 közt lezajlott küzdelmét. A felsorolt elnevezések és kategóriák egyike sem cáfolhatatlan, de a metszetükben található globalitás – ebben a kontextusban az, hogy a dél-afrikai hadiesemények a média hagyományos és akkor nagyon újnak, úttörőnek számító csatornáin keresztül nap mint nap követhetőek, sőt átélhetőek voltak a fegyverropogástól távol, más kontinenseken élő tömegek számára – megkérdőjelezhetetlenül hozzájárult Ady Endre búr tematikájú írásainak megszületéséhez, illetve többek közt ahhoz, hogy a magyar fővárosban „Búrhatóságként” nevezzenek el egy halászcserdát, vagy, hogy a búrkalap a magyar városi fiatalság körében népszerű viselet lett. A köztársaságokkal vállalt szolidaritás (kontinentális trendekbe illeszkedve) különböző eszközökön és rítusokon keresztül történő kifejezése csak egyike a búr háború magyar vonatkozásainak. Előadásom egyfajta összefoglaló beszámoló a kutatásaimról, amelyek fókuszában az említett aspektusok mellett a dél-afrikai csatateret megjáró magyar önkéntesek, a britek magyarországi lóbeszerzései és a búr háború hazai visszhangja, továbbá belpolitikai hasznosíthatósága állnak.

Szűts Zoltán Oszkár: Az első világháború és a hazai hadtörténetírás – historiográfiai vázlat

Az első világháborúról a kitörése óta eltelt 111 év során rengeteget írtak világszerte. Aktapublikációk jelentek meg, visszaemlékezések születtek, had-, diplomácia-, politika- és társadalomtörténeti elemzések születtek, s az iránta való érdeklődés máig nem szűnt meg. A rendelkezésre álló könyvtárnyi szakirodalmat szinte lehetetlen végigolvasni, ezért szükség van valamiféle kalauzra átlátásában. Ez motivált abban, hogy elkezdjek az első világháború magyarországi historiográfiájával foglalkozni. Közel két évtizede végzek ilyen irányú kutatásokat, és publikálom eredményeit. Könyv formában is megjelent doktori disszertációm az ebben a témában védtem meg az 1945 előtti történetírásra összpontosítva. Jelen előadásban azt szeretném felvázolni, hogy miként lehet tipizálni és korszakolni az első világháború feldolgozásait, és hogy miként változtak a hadtörténetírás kérdésfelvetései az elmúlt bő egy évszázadban.

Takács István János: Csalánba öltöztetett katonák

Az előadás az Osztrák-Magyar Monarchia haderejének (K.u.K. Wehrmacht) a Nagy háború során használt egyenruhájának változásait és ennek okainak témáját járja körül. A cél az, hogy bemutatásra kerüljön, hogy milyen anyaginség lépett fel a háború alatt és azt miképp próbálták orvosolni egy olyan korban, ahol a műanyagból készült textil még ismeretlen volt. Bár a pótanyagok elég jól ismertek, a gyapjúhiány okai és a téma komplex kifejtése még nem történt meg. Pedig nemcsak az alapanyag, hanem a szabászat és a jelképrendszer is változott, ugyanis túl bonyolult volt egyes ruhadaraboknál a készítés menete és állandó problémát jelentettek a

harctéren a ruházati díszítések és kaotikussá vált a sok összetevőből álló haderő jelképrendszere a háború ideje alatt. A kutatáshoz elsősorban a korabeli periodikák és szabályzatok, előírások lettek felhasználva.

Bene Krisztián: A francia hadsereg magyar tagjai a 20. század első felében

A francia hadsereg magyar tagjai a 20. század első felében: A francia haderő kötelékében szolgálatot teljesítő magyarok története a 18. század elejére nyúlik vissza, de az ezt követő időszakban is folyamatosan felfedezhető a magyar jelenlét a különböző francia alakulatok soraiban. Ezek azonban általában eseti és marginális jelenségek voltak a 20. század elejéig, amikor a hazai és nemzetközi politikai események következtében ez a jelenlét több hullámban is jelentősen megnövekedett. Az első világháború során közel másfél ezer főre tehető azon osztrák–magyar állampolgárok száma, akik katonai szolgálatot vállaltak a francia haderőben, közülük pedig mintegy 300 fő Magyarországon született. Az ezt követő időszakban a trianoni békeszerződés nemcsak Magyarország számára jelentett geopolitikai törést, hanem személyes fordulópontot is több ezer ember számára, akik új életet – és új hűséget – kerestek az ország megcsonkított határain túl. Köztük voltak olyan férfiak, akik az első világháború után és a második világháború utáni Európa átalakulása során csatlakoztak a francia hadsereghez, különösen a Francia Idegenlégióhoz, ahol folyamatosan több száz főre tehető a szerepvállalásuk a második világháború kezdetéig. A második világháború kirobbanása után ez a szám több ezer főre nőtt, a magyarok közreműködése pedig meglepően jelentős volt mind a reguláris haderő, mind pedig a Szabad Francia Erők soraiban. Az előadás katonai levéltári anyagok, személyes tanúvallomások, valamint magyar és francia sajtóforrások alapján a tanulmány azt vizsgálja, hogy a katonai szolgálat hogyan biztosított túlélési lehetőséget és új identitást a hazájukból elűződött vagy politikailag marginalizált magyarok számára. Egyesek a trianoni társadalmi és gazdasági zavarok közvetlen következményeként csatlakoztak az Idegenlégióhoz az 1920-as évek elején, mások később érkeztek, menekültek vagy emigránsokként, hogy elkerüljék a két világháború közötti Magyarország radikális változásait. Tapasztalataik rávilágítanak a kelet-nyugati migráció, a militarizált mobilitás és a két világháború közötti európai erőszak összefonódó történelmének szélesebb összefüggéseire. Az előadás arra is kitér, hogy ezek a magyar katonák paradox helyzetben voltak a nemzeti veszteség és a külföldi szolgálat között: miközben a francia zászló alatt harcoltak, életük továbbra is Közép-Európa széthúzásához kötődött. Részt vettek gyarmati hadjáratokban és a világháborúkban, ami felveti a kérdést, hogy a száműzetés, a nemzeti hűség és a katonai identitás hogyan fonódik össze és hat egymásra. Az időkeretet az 1950-es évek elejéig kiterjesztve az előadás a világháború utáni újabb hadszíntereken való szolgálattal, valamint ezeknek a veteránoknak az emlékezetével is foglalkozik mind Franciaországban, mind pedig Magyarországon. Reményeim szerint ez a széles időkeretet felölelő áttekintés hozzájárul ahhoz, hogy jobban megértsük, hogyan keresztezték egymást az egyéni magyar katonai életpályák és a két világháború korszakának európai történelmi átalakulásai.

Kiss Gábor Ferenc: „Leleményes a mi népünk...” „Íróasztal feltalálók” a második világháború előestéjén

Íróasztal generális, kávéházi konrád... a katonai és háborús kérdésekbe kontárkodó kívülálló alakja mindig is részét képezte az aktív közvéleménynek, s hogy mennyire jelen voltak korszakunkban, bizonyítja, hogy külön szót alkotott rá nyelvünk. Ennek több oka is lehet. Részben, hogy a modern kor háborúi, különösen az első világháborútól kezdve dimenzióban és intenzitásban felülmúltak minden korábbi háborút, s mivel a haderő kiegészítését a polgári társadalom biztosította, így érintetté vált, ezáltal, a tömegkommunikáció által is felerősítve hangját, úgy érezte, joga és kompetenciája hogy véleményt alkosson. A háborús érintettség mellett ezt erősítette fel a háborús vereség és Trianon tragédiája, és annak össztársadalmi kérdéssé válása. Ezzel mindenki „jogot” szerzett, hogy megoldásban közreműködjön.

A megoldásnak pedig egyik fontos elemét képezte az új háborúra való felkészülés, aminek egyfajta össznépi szintjét jelentették a jövő hadviselésére és haditechnikájára vonatkozó elképzelések. A hivatalos katonai gondolkodás egyértelműen nyomon követhető a korszak katonai szakirodalmi és levéltári forrásaiból, de „népi útkeresés”-nek is akad lenyomata.

A M. kir. Honvédelmi Minisztérium 3.b osztály iratai kutatása közben, a kutatás egyfajta melléktermékeként figyeltem fel egy sajátos iratcsoportra. Ez pedig az ide beküldött haditechnikai találmányok leírása, melyek jellemzően haderőn kívüli egyének tollából származtak. Előadásomban ezen dokumentumok alapján kerülnek bemutatására és elemzésére a „népi” hadtudomány akkor eredményei.

Dávid Benjámin: Békés vármegye hadigondozottjai az 1920-as évek első felében készült statisztikai kimutatások tükrében

Békés vármegye hadigondozottjai az 1920-as évek első felében készült statisztikai kimutatások tükrében A magyar történelemben a háborúban elesett vagy megsérült katonák ápolása és támogatása egészen a középkorig vezethető vissza. A modern hadviselés és a hadi eszközök megjelenésével, majd azok fokozatos fejlődésével az adott ország szociális intézményrendszerét is új kihívások elé állították. A Nagy Háború kitörését követően az első harcok alkalmával már hatalmas embertömegek érkeztek a csataterекről a hátszágba. A háború előrehaladtával a hadirokkant katonák számának növekedésével a hadiözvegyek és a hadiárvaák száma is emelkedett. A világháború bő négy esztendeje alatt nem készült felmérés arra vonatkozóan, hogy hányan részesültek hadigondozásban. A harcok lezárultával felmerült az igény arra, hogy a közelgő népszámlálással egybekötve megtörténjen a magyar területeken a hadigondozottak összeírására. A népszámlálási felmérést követően az 1920-as évekbe elsősorban miniszteri rendeletek révén lehetőség teremtődött arra, hogy megyei szinten végezzenek állománykimutatásokat a hadigondozottak számáról és nagyságáról.

Oláh Szabolcs: Az első központi vitézavatás avatottjai

A Vitézi Rend a Horthy-korszak egy újonnan létrehozott intézménye volt, melyet vitéz nagybányai Horthy Miklós alapított. A Vitézi Rend kutatásának jelenlegi állása alapján több mint 27 000 vitézzel lehet számolni a Horthy-korszak folyamán, akik a vitézavatások alkalmával váltak a Rend tagjaivá. A vitézek a magyar társadalom legtöbb rétegében képviselve

voltak és igyekeztek az élet minden területen jelen lenni. Ezekből adódóan (is) fontos kérdés, hogy kik voltak az első pionírok, akik feladata a Vitézi Rend országos és regionális kiépítése volt. A vizsgálat alapját elsődlegesen a Vitézi Rend kortárs kiadványai képezték, melyek közül kiemelendő az 1927-es Vitézek évkönyve, az 1931-es A tízéves Vitézi Rend 1921–1931, az 1938-as Vitézek Albuma és az 1941-es Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920–1941. A kortárs „vitézi” kiadványok mellett a kutatás bázisát szélesítette még a korabeli sajtó, illetve a hazai közlevéltárakban esetlegesen fellelhető iratanyag. A korhű forrásokat a témában ez idáig keletkezett szakirodalom egészíti ki. Előadásom célja, hogy bemutassam az első nyilvános keretek között lezajlott vitézavatást és elemezzem az ekkor felavatásra került személyek (részben) katonai jellegű adatait. Prezentációm során először röviden ismertetem a Vitézi Rendet, hogy ezáltal átadjam a szükséges alaptudást az eredményeim interpretálásához. Ezt követően betekintést nyújtok a vitézavatások rendszerébe és részletesen bemutatom az 1921. évi első ünnepélyes vitézavatást. Harmadik lépésben közzéteszem és értelmezem az elemzési pontjaim alapján (például: egykori rendfokozat, kiérdemelt kitüntetések stb.) kapott eredményeket. Legvégül az összefoglalásban összegzem a levonható következtetéseket és felvázolom a kutatás jövőjét.

11:45: Ebéd

12:45: Délutáni tudományos ülészak

7. szekció – 12:45 – 15:30, helyszín: John Lukacs társalgó (Szárnyépület)

Elnök: Boda Mihály

Tolnai Gyula: A magyar királyi 13. honvéd könnyű hadosztály felszerelése, kiszállítása és szerepe a nyári doni hídfőharcokban

A hadosztály vasúti szállítása, majd gyalogmenetben történő előrevonása a doni frontvonalig jelentős logisztikai kihívásokat jelentett. A németek által szabályozott ütemezés, az ellenséges partizántevékenység, valamint a szállítási infrastruktúra korlátozott kapacitása miatt a csapatok késve és részben harcolva érkeztek meg a Don folyóhoz. A kialakított védelmi állások nem voltak kellően mélyek, és a magyar hadosztályok nagy területet voltak kénytelenek megszállni. Az augusztusi hídfőharcok során a szovjet csapatok sikeresen támadtak a magyar arcvonal több pontján, mely komoly jelzésértékkel bírt a későbbi eseményekre nézve. Az előadás során bemutatásra kerül a 13. könnyű hadosztály hadrendi felépítése, hadszíntéren történő alkalmazása, valamint a nyári hídfőharcokban betöltött szerepe, megvizsgálva a hadosztálynak 1942-ben a keleti fronton megszabott feladatainak körülményeit."

Fóris Ákos: A megszálló politika reformja? Lakatos Géza vezérezredes 1943. október 23-i irányelve a partizánok elleni megtorlásról

1943. október 23-án Lakatos Géza vezérezredes, a Magyar Megszálló Erő parancsnoka átfogó irányelvet adott ki a partizánellenes vállalkozások során alkalmazott megtorlásokról. Az említett dokumentum két szempontból is figyelemreméltó a szovjetunióbeli magyar megszálló tevékenység története szempontjából. Egyrészt, ismereteink szerint ez az első olyan, magyar vonalról kiadott parancs, ami részleteiben szabályozta a polgári lakossággal szembeni erőszakalkalmazást és kollektív büntetéseket a szovjet hadműveleti területen. Mindemellett pedig az egyre bizalmatlanabbá váló magyar–német viszonyrendszerben a németek politikai jelentőséget is társítottak Lakatos – hírszerzés útján megszerzett – irányelvéhez. Walter Schellenberg SS-Oberführer az RSHA VI. külföldi hírszerzésért felelős hivatalának feje 1944 januárjában ezt a parancsot a magyar kormánynak a szövetségesek felé tett gesztusaként értékelte a Német Külügyminisztérium számára.

Előadásomban a Megszálló Erő parancsnokságának a Német Külügyminisztérium Politikai Levéltárában fennmaradt irányelvét két szempontból elemzem. Egyfelől a magyar megszálló csapatok erőszakalkalmazástörténete felől arra a kérdésre keresem a választ, hogy Lakatos Gézának a megtorlásokat korlátozó utasítása mennyiben tekinthető a magyar megszálló politika megreformálására tett erőfeszítésnek, s mennyiben csupán a magasabb német parancsnokságok irányelveinek és parancsainak adaptációjának. Másfelől megvizsgálom azt, hogy volt-e bármilyen alapja annak a német vélekedésnek, ami szerint Lakatos parancsa (csupán) arra szolgált, hogy a magyar fél „alibit szerezzen” a szövetséges hatalmak szemében a háborús bűnök vádjá alól.

Dauner Bernát: Rohamcsapatok a magyar királyi Honvédségben 1938-1941

Rohamcsapatok a magyar királyi Honvédségben 1938-1941: A két világháború között a kisantant államok Magyarországgal közös határszakaszaikon erődrendszereket alakítottak ki. A magyar katonai vezetés az 1930-as évek közepétől ezeknek az erődrendszereknek a leküzdésében szerepet szánt a rohamcsapatoknak. Ezeknek az alakulatoknak a felállításával kapcsolatban azonban szakadatlanul viták folytak a honvédségben, jelesül, hogy a rohamcsapatokat a gyalogság, a műszaki csapatok vagy a két fegyvernem alakulatainak együttes felhasználásával kell megszervezni. 1939. szeptemberében kitört német–lengyel háborúban a Wehrmacht sikerrel alkalmazta rohamcsapatait, amelyek rohamkiképzést kapott utászok voltak. Természetesen enne híre a magyar királyi Honvédség tisztjeihez is eljutott. A német eredményekre hivatkozva vitéz Kassay-Farkas László javasolta, hogy a magyar műszaki fegyvernemet szervezzék át és a magyar honvédség rohamalakulatai a rohamkiképzésben részesített utászok legyenek. Elképzeléseit azonban sokáig figyelmen kívül hagyták. Végül 1941-ben Kassay-Farkas terveit a honvédség vezetői elfogadták, noha eddigre már anyagi szűkösségre hivatkozva a műszaki csapatokat nem szervezték át, pusztán, nagyobb léptékben elkezdődött a rohamkiképzésük.

Baranyai Tibor: „Nem lövünk a népre!” – A piliscsabai 8. gépesített ezred szerepvállalása a Rádió épületének ostrománál Solymosi János alezredes személyes beszámolója alapján 1956. október 23-25.

Kutatási kérdés: Az előadásom központi témája a piliscsabai 8. gépesített ezred parancsnokának, Solymosi János alezredesnek szerepvállalása a Rádió épületénél történt fegyveres harc során, ill. az azt követő időszakban. Az előadásomban arra keresem a választ, hogy mi lehet az oka annak, hogy a Rádió ostrománál történtek mindmáig nem kellő mértékben ismertek. Milyen objektív, illetve szubjektív tényezők segítik vagy nehezítik a tényfeltárást? Milyen mozgástere volt a Magyar Néphadsereg egyes parancsnokainak az egyéni döntéshozataluk során a központi utasítás hiányában?

Főbb megállapítások: Solymosi János a vádpontok alapján halálbüntetést is kaphatott volna. Számomra máig nem tisztázott okból Ledényi Ferenc hadbíró 6 év börtönre ítélte a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalom vezetésének büntetése miatt. Ez azért is különös, mert Ledényi 56-os cselekedetei miatt 27 embert ítél halálra. Solymosinak viszont ezt a 6 évet sem kellett börtönben töltenie, 1959 decemberében börtönbüntetésének hátralevő részét kegyelemből háromévi próbaidőre felfüggesztették.

1956, mint minden történelmi esemény egyféleképpen történt, viszont mégis többféle érdek szerint magyarázzák. Kutatásaim során az objektív tények megállapítására törekszem minden esetben.

A Magyar Néphadsereg 1956 októberében az egyértelmű központi utasítás hiányában szétesett, földrajzi helyzetüktől és a rendszer iránti elkötelezettségüktől függően a katonai parancsnokok eltérő magatartást tanúsítottak.

Solymosi János ezredének megatartása – a népre nem lövünk – döntő kimenettel bírt a forradalom és szabadságharc alakulására.

Berta Kristóf: Az 1. bolgár hadsereg helyzete és tevékenysége a Dél-Dunántúlon 1945 folyamán
1944 szeptemberében a szovjet csapatok közeledése nyomán Bulgáriában felkelés mozdította el a kormányválságot öröklő, kérészéletű Muravjev-kormányzatot és a Hazafias Front koalíciós kormánya vette át az ország vezetését. A következő hónapokban a kommunisták belpolitikai térnyerése fokozatosan felgyorsult. A szovjet segítséggel újjászervezett bolgár hadsereg a szovjet 3. Ukrán Front alárendeltségében 1944 októberében bekapcsolódott a Jugoszlávia területén zajló hadműveletekben, majd hamarosan, 1945 januárjában az 1. bolgár hadsereg a Dunán átkelve Magyarország területére érkezett. A bolgár csapatok a Balaton és Dráva között védelemben lévő szovjet 57. hadsereg déli szárnyára érkeztek és ott felváltották a szovjet és jugoszláv alakulatok egy részét. Ezzel a bolgár hadsereg harcainak egy újabb fejezete vette kezdetét, amelyet a levéltári dokumentumokon kívül a kortárs tudósítások, a lakosság visszaemlékezései és bolgár szépirodalmi munkák is megőriztek. Készülő doktori értekezésemhez kapcsolódóan, előadásomban szeretném bemutatni a Magyarországon harcoló 1. bolgár hadsereg különleges helyzetét. Ezen belül tárgyalni fogom a szovjet csapatokkal való együttműködést, a bolgár alakulatok harcértékét, kiképzettségét, fegyverzetét, anyagi ellátottságát és néhány példa segítségével mutatom be a Dél-Dunántúlon harcoló bolgár csapatok tevékenységét.

Harangi-Tóth Zoltán: A Magyar Néphadsereg FRONT-87 gyakorlatának tapasztalatai, avagy élet a „RUBIN” után

A hidegháború utolsó időszakában a katonai vezetés fokozódó centralizálásának ellenére a Szovjetunió totális kontrollja ténylegesen lazult a VSZ tagállamok katonai szervezetei felett. ennek a folyamatnak a részeként, a kezdeti ellenállást követően a Magyar Népköztársaság részéről a MN válságára adott válaszát, a katonai szövetségen belüli, uniformizált hadosztály-ezred struktúráról való eltérést is jóváhagyták. Az átszervezés 1987-ben indult meg.

A RUBIN feladat ellenőrzésére ugyanakkor több gyakorlatot tartottak, amelyek közül kiemelkedik a hazánkat is érintő legmagasabb, front szintű törzsgyakorlat, az újszerű (védelmi jellegű) elemeket is tartalmazó FRONT-87.

Az előadás a gyakorlat megszervezésének körülményeit, résztvevőit, struktúráját és levezetésének rendjét, illetve tapasztalatait dolgozza fel.

5. szekció – 12:45 – 15:30, helyszín: 216. terem (Szárnyépület)

Elnök: Forgács Balázs

Timári Krisztián Attila: Belgrád 1789. évi ostroma és bevétele

A Habsburg Monarchia utolsó törökellenes háborújának (1788-1791) legfontosabb ostroma egyértelműen Belgrád erődítménye ellen zajlott le 1789 őszén. Mind II. Józsefnek (ur. 1780-1790), mind a császári-királyi hadseregnek kulcsfontosságú volt a legjobban védett és megerősített török erődítmény elfoglalása, mivel Belgrád birtoklása kiindulási pontként szolgált a dél-keleti irányba történő további hadműveletek kivitelezéséhez. Az erődítmény elfoglalásához először a Száva és Duna folyókon való átkelést kellett végrehajtani, ami 1789 augusztusáig többször meghiúsult. A császári-királyi hadsereg vezetését ekkortól Ernst Gideon von Loudon (1717-1790) tábornagy vette át, aki végül 1789 szeptember közepén sikeresen összpontosította haderejét és átkelt a Száva folyón, így megkezdhette az erődítmény körülvételét. Végül Belgrád ostroma kevesebb mint egy hónapig tartott és a Loudon nevéhez fűződő sikeres bevétel megkoronázta az 1789. évi hadjáratot a Habsburg Monarchia részéről. Az előadás célja, hogy elsősorban primer bécsi levéltári (Kriegsarchiv -Alte Feldakten) forrásokkal, iratokkal, visszaemlékezésekkel a szakirodalmat kiegészítve rekonstruálja Belgrád 1789. évi ostromát.

Lázár Balázs: Hadkiegészítés, katonaállítás a császári-királyi hadseregben 1741-1815

Hadkiegészítés, katonaállítás a császári-királyi hadseregben 1741-1815. A magyar történetírás hosszú ideje adós azoknak a módszereknek a bemutatásával, amellyel a magyar ezredek számára az ország az újoncokat kiállította, pedig a napóleoni háborúk idejére ez immáron százezres nagyságrendet jelentett. Az előadás elsősorban a téma jelentőségét, historiográfiáját, forrásait és lehetőségeit mutatja be.

Timár Péter: Davidovich Pál tábornagy pályaképe és kutatása

Davidovich Pál tábornagy pályaképe és kutatása Davidovich Pál (1737-1814) Budán született egy szerb kereskedőcsalád gyermekeként. Húsz éves korában lépett a császári-királyi Károly főherceg gyalogezredbe, mint önkéntes. A hétéves háborúban, majd a bajor örökösödési-és az utolsó török háborúban is szolgált több gyalogezredben és határőrezredben. Katonai pályája szépen ívelt felfelé, elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét, illetve 1790-ben megkapta vezérőrnagyi kinevezését. A francia háborúban dandár-, majd hadosztályparancsnok volt és aktívan szolgált mind az első, mind a harmadik koalíciós háborúban. A hajlott korú tábornagyot az utolsó nemesi felkelés során (1809) ismét aktív szolgálatba hívták a Dunán inneni terület parancsnokaként. Ugyan a háború a francia fegyverek győzelmével zárult, Davidovich Pál tisztességesen látta el a rábízott feladatot. Még a háborút lezáró békekötést megelőzően kinevezte az uralkodó Komárom erődjének és városának kormányzójává. Élete utolsó éveit ebben a beosztásban töltötte Komáromban, majd itt is helyezték végső nyugalomra. Előadásomban összefoglalom a Davidovich Pálhoz köthető legfontosabb eseményeket. Összegzem a kutatásom előrehaladását és az abban lévő további lehetőségeket.

Csikány Tamás: A székely huszárok 1805. évi hadinaplója

A 11. (székely) huszárezred hadinaplója négy ismert példányban áll rendelkezésünkre, hármat Bécsben, a Kriegsarchivban, egyet a nagyszebeni levéltárban őriznek. A napló a háború lezárulta után, illetve a székely huszárok hazatérését követően néhány héttel keletkezett, ezért az ebben rögzített információkat még nem módosíthatták a később megjelent könyvek és tanulmányok. A naplót aláíró Rakovszky Márton ezredes részt vett és részben vezette az ezred hat századát a hadjáratban és az austerlitzi csatában. A napló szövege olyan forrás, mely egyrészt pontosítja azon közismert tényeket melyeket az eddigi kutatások feltártak, másrészt betekintést nyújt az ezred hadjárat alatti mindennapi életébe. Különösen érdekes a kapelln-i ütközettek kapcsolatos feljegyzés, a Tabor-hídnál történtek ismertetése, ebben Gabriel Geringer ezredes szerepének tisztázása, az austerlitzi csata Telnitz környéki eseményeinek ismertetése és a fegyverszüneti tárgyalások körülményeinek bemutatása. A napló követi a Czetz János főhadnagy vezette ezredpoggyász útját és az ott történt eseményeket is, mely leírással szintén elvértve találkozhatunk.

Nagy-L. István: A pesti insurgens lovasezred 1809-ben

A középkori eredetű magyar hadrendszer, az insurrekció (magyarul: felkelés) első eleme, a nemesek személyes felkelése korábbi előzményekre visszanyúlva az 1222-es Aranybullában nyert kodifikálást, a banderialis elem Károly Róbert, a portális katonaság Luxemburgi Zsigmond idején jelent meg. Az 1715. évi 8. törvénycikk fenntartotta az ősi magyar hadrendszert az ország védelmének második vonalaként.

Az utolsó országos felkelés 1809-ben hirdette meg I. Ferenc. Mivel alig több mint egy évtizeden belül ez már a negyedik alkalom volt, ráadásul a törvényi szabályozottság és a nemesek korábban megtörtént összeírása miatt az előkészítettség magas szinten állt, a meghirdetéstől számított egy hónap múlva már mustrálták a felkelő csapatokat, másfél hónap múlva megtörtént az inszurgensek átesése a tűzkeresztségen, alig több mint két hónap múlva pedig nagy mezei csatát vívtak.

A pesti lovasezredben kizárólag a vármegye által kiállított lovasok kaptak helyet, az ezred az 1809-es insurrekció legtöbb harcban részt vett alakulata, egyúttal az egyik legharcodzottabb, legjobb egysége volt. Egy röviddel ezelőtt megjelent forráskiadvány segítségével az ezred történetének vázlatos bemutatására vállalkozik az előadás."

Vizi László Tamás: A francia háborúk és az insurrekció köztéri emlékei

A negyedszázados francia forradalmi és napóleoni háborúkat követően Európa számos országában kezdődött meg azoknak a köztéri emlékeknek és emlékműveknek az állítása, amelyeket a csatamezőkön elesett hősök előtti tisztelgés jeléül emeltek. Ezek a köztéri emlékek egyaránt tudták erősíteni a túlélőkben a közösséghez tartozás tudatát, s a történeti eseményeknek a kulturális emlékezetbe történő beemelésével az utókor számára is követendő példát tudtak mutatni. De vajon így volt-e ez a Magyar Királyságban is? A kérdés azért is indokolt, mert a Magyar Királyság területét az 1805-ös és az 1809-es hadiéveket leszámítva –

akkor is csak az ország nyugati vármegyéit – nem érintették jelentősebb hadmozdulatok, s nem került sor olyan méretű katonai összecsapásokra, mint Európa más országaiban. Mindez persze nem jelenti azt, hogy a Magyar Királyság ne vette volna ki részét a háborúból, s ne hozott volna komoly anyagi és emberáldozatot. Nem szólva arról, hogy az inszurrekciónak négy alkalommal – 1797, 1800–1801, 1805, 1809 – történt fegyverbe szólítása az ország valamennyi társadalmi rétegét, a vármegyéket és a kiváltságos területeket közvetlenül érintette. Az előadás miközben bemutatja a francia háborúk és az inszurrekció Magyarországon fellelhető köztéri emlékeit, arra is keresi a választ, hogy az inszurgenseknek az 1809-es katonai szerepvállalása, több hónapos, öt nagy katonai manőverben történt aktív közreműködése ellenére miért csak elvétve találunk rájuk utaló köztéri emléket, s tetteik miért nem épültek be a magyarság kollektív kulturális és katonai emlékezetébe?

6. szekció – 12:45 – 15:30, helyszín: 215. terem (Szárnyépület)

Elnök: Nagyernyei-Szabó Ádám

Kanász Viktor: A nunciusi jelentések, mint hadtörténeti források

A pápaság a késő középkortól kezdve a korabeli Európa egyik legjobban működő diplomáciai szervezetét építette ki. Ennek során az egyes udvarokba rendelt nunciosok általában heti rendszerességgel küldtek jelentéseket Rómába. A magyar történetírás e források közül elsősorban Burgio nuncius 1524–1526-os jelentéseit ismerte és aknáztta ki. Ezek nagyon jól rávilágítanak arra, hogy az egyházi és politikai hírek mellett mennyire jelentős hadtörténeti vonatkozásokkal is bírnak e levelek. Ennek ellenére a Mohács utáni időszak nunciusi jelentései a hadtörténészek számára alig ismertek, pedig Szapolyai János és I. Ferdinánd harcainak, illetve az oszmán-ellenes küzdelem egyes állomásainak különösen fontos forrásait rejtik. Előadásomban e forráskorpuszt ismertetem.

Bojtos Gábor: Hadtörténeti források az MNL Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltárában
Előadásomban olyan levéltári forrásokra kívánom felhívni a figyelmet, amelyek a 20. századi Magyarország, ezen belül Jász-Nagykun-Szolnok vármegye történetének tanulmányozásához, megértéséhez mindenképpen közelebb visznek. Az első és második világháborús hadisírok, az 1918-1920 közötti apokaliptikus időszak (Szolnok például hónapokon keresztül frontváros volt 1919-ben; vörösök hadjáratai, 1919-es visszaemlékezések, román megszállás,) a levétemozgalom, a második világháborút követő szovjet megszállás és a málenkij robotra hurcoltak anyagai mind ide tartoznak.

Takács Péter: A totális háborútól a hibrid hadviselésig

A totális háborútól a hibrid hadviselésig: a háború fogalmának politikafilozófiai és történeti szerkezetváltása a hidegháború után (M. Péter Takács: From Total War to Hybrid Warfare: The Philosophical and Historical Transformation of the Concept of War after the Cold War)
Absztrakt A 20. század második felétől kezdődően a háború fogalma alapvető szerkezeti átalakuláson ment keresztül. A klasszikus, totális háború modellje – amelyet a két világháború tapasztalata alapozott meg – fokozatosan háttérbe szorult, helyét pedig komplexebb, nehezebben definiálható hadviselési formák vették át. Az előadás arra tesz kísérletet, hogy történeti és politikafilozófiai metszetben mutassa be e változások szerkezetét: milyen tényezők járultak hozzá a „háború” mint kategória újradefiniálásához a hidegháború utáni időszakban, és hogyan alakult ki a hibrid hadviselés, mint új paradigma. A vizsgálat során külön figyelem irányul Carl Schmitt, Clausewitz és kortárs háborúelméletek újraértelmezésére, valamint a konfliktusok politikai és jogi kereteinek elmosódására. A téma aktualitását az ukrajnai háború, a kiberekhadviselés térnyerése és az információs háborúk korszakának előretörése adja. Az előadás célja, hogy hozzájáruljon a hadtörténelmi gondolkodás és a biztonságpolitikai fogalomhasználat korszerűsítéséhez.

Bernát Péter: I. Valentinianus 375-ös hadjáratának rekonstrukciójának kérdései

A Kr. u. 374–375-ben lezajlott kvád–római konfliktus a Kárpát-medence késő római hadtörténetének egyik kulcsfontosságú, ugyanakkor mindmáig részleteiben ellentmondásosan ismert epizódja. A római források töredékessége, a régészeti feltárások szórványos volta és a diplomáciai összefüggések összetettsége egyaránt indokolja a hadjárat újraértékelését és rekonstrukciós lehetőségeinek vizsgálatát. Előadásomban azt mutatom be, hogyan illeszthető be I. Valentinianus császár 375-ös megtorló hadjárata a késő római védelmi stratégia összképébe, milyen forráskritikai és régészeti problémák nehezítik a rekonstrukciót, s miképp járulhat hozzá mindez a IV. századi Kárpát-medence határpolitikájának és etnikai viszonyainak jobb megértéséhez.

A kutatás alaptézise, hogy a késő római hadsereg szervezetében, taktikájában és erődépítészeti koncepcióiban nem általános hanyatlás, hanem egy rendkívül rugalmas alkalmazkodási folyamat figyelhető meg. Valentinianus uralkodása alatt a birodalom nyugati határvidékein, így Pannoniában is, átfogó erődítési program indult, amelynek egyik sarkalatos eleme volt a Csörsz-árokrendszer előretolása és a barbaricumba telepített előretolt támaszpontok hálózata. E koncepció gyakorlatba ültetése ugyanakkor diplomáciai súrlódásokhoz vezetett: a transiugitanus területek egyfajta köztes zónaként funkcionáltak a rómaiak és a kvád–szarmata törzsszövetség között, így az új erőd építési program aláásta a kvád elit és Róma közötti viszonylagos bizalmat.

Az előadás kitér a konfliktus közvetlen kiváltó okaira, mindenekelőtt Gabinius kvád király meggyilkolására, amely egy előzetesen is feszült helyzetet eszkalált háborús összecsapássá. A diplomáciai előkészítés hiányosságai, valamint a valentinianusi határvédelmi politika átgondolatlan módon történő végrehajtása világosan mutatja, hogy a késő római határvidék stabilitása milyen könnyen válhatott sebezhetővé, ha a katonai építkezések során a helyi politikai erőviszonyok figyelmen kívül maradtak.

A hadjárat rekonstrukciójának egyik alapkérdése a római hadsereg felvonulási útvonalainak, bázisainak és logisztikai rendszereinek vizsgálata. Az előadás bemutatja, miként szolgálta a térségben kiépített határvédelem összetett hármas rendszere a római sereg Barbaricumba történő gyors átcsoportosítását. E védelmi vonalak és előretolt állások funkcióját régészeti adatok és terepbejárások eredményei alapján helyezem el a kvádok által lakott Morva–Ipoly közötti régió topográfiai viszonyai közé.

A római és a kvád–szarmata erők hadszervezeti összevetése is fontos eleme a rekonstrukciónak. A limitanei és comitatenses egységek felépítése, a palatini alakulatok mozgósítása, valamint a szarmaták harcmódorában a lovasság dominanciájának fokozatos visszaszorulása (különös tekintettel a limigantes gyalogos harcosok megjelenésére) mind olyan tényezők, amelyek árnyalják a felek katonai potenciáljáról alkotott képet. Az előadás rámutat, hogy a rómaiak egyes harceljárásait a germán harcmódortól kölcsönözték, ami jól mutatja a korabeli hadművészeti kölcsönhatásokat.

Az előadásban bemutatásra kerül a hadműveleti tér tagolása: a Dunától délre fekvő pannoniai felvonulási zóna, a transiugitanus előterek és a kvád állam magterülete. Az ismert és feltételezett római átkelőhelyek (mint Dunakeszi, Verőce vagy Göd–Bócsa–Újtelep) szerepe a gyors csapatmozgásokban és a logisztikai ellátásban.

A rekonstrukció kérdéseire szorosan kapcsolódik a forráskritika: Ammianus Marcellinus beszámolóit, a korabeli katonai szakírók munkáit, az epigráfiai adatok és a katonai jegyzékek

együttes értelmezése elengedhetetlen, azonban ezeket számos ponton régészeti feltárásokkal, terepbejárásokkal szükséges kiegészíteni. E komplex megközelítés teszi lehetővé, hogy a 375ös hadjárat ne csupán elszigetelt katonai akcióként, hanem a késő római határstratégia tipikus példaként is értékelhető legyen.

Elmondható tehát, hogy a 375-ös kvád–római háború tanulságai rávilágítanak arra, hogy a birodalom katonai és diplomáciai mozgástere a IV. század közepére miként változott a folyamatos külső nyomás és a határok túlterjeszkedő, helyenként realitásokkal szembemenő védelmi politikája miatt. Előadásom célja, hogy e hadjárat bemutatásán keresztül hozzájáruljak a késő római hadtörténet, a Kárpát-medence barbár–római viszonyrendszere és a határvédelem fejlődésének árnyaltabb megértéséhez.

Sólyom Márk: A szabir hun fejedelemszöveg, Bóá regissa háborúja Iustinianus császár szövetségeseiként

A szabir hun fejedelemszöveg, Bóá regissa háborúja Iustinianus császár szövetségeseiként Az egyetlen ismert késő ókori hun uralkodónő, Bóá (Βωα) regissa nevét, illetve az asszony életével és háborújával kapcsolatos történelmi eseményeket mindössze négy középkori görög forrásból tudjuk rekonstruálni. 565 körül Malalas Világkrónikája (Chronographia XVIII.13), 690 körül Ioánnés Nikiu püspök Krónikája (Chronica 90.61-65), a IX. század elején Theophanész Confessor Világkrónikája (Chronographia AM 6020), illetve a XI. század végén Kedrénos Compendium Historiarum (Cedr. I.644) című munkája számolnak be az 520-as években élt, a Keletrómai Birodalommal szövetséges özvegy sztyepei uralkodónő háborújáról a szászánida perzsák hun szövetségesei ellen. Előadásom első felében áttekintem a szabir hun uralkodónő életének és harcainak ismert eseményeit, majd összehasonlítom Bóát az erőskezü szkíta uralkodónők archetípusával, a Hérodotos által tárgyalt (Hdt. I.204-216) masszagéta Tomyriszszel. Az előadás annak fényében is érdekes, hogy a De Administrando Imperio (DAI) híres szöveghelye (XXXVIII. fejezet) szerint a X. századi magyar törzsszövetségnek is tagjai voltak szabir néptörzsek, „rendíthetetlen szavárdok” (σάβαρτοι ἄσφαλοι).

15:15: Kávészünet

15:30: Zárszó

15:40: Közgyűlés

17:00: Networking